

Diana BOTĂU

Cauzele *Malec c. Polonia* și *Brambilla et alii c. Italia*

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a IV-a

Cauza Malec c. Polonia

Cererile nr. 28623/12

Hotărârea din 23 iunie 2016

Art. 8 din Convenție – „Dreptul la respectarea vieții private și de familie”

Circumstanțele cauzei

Petentul s-a născut în 1973 și trăiește în Bibice. În anul 1997, el s-a căsătorit cu E., iar în 2004 s-a născut N., fiica lor. În 2008, E. și petentul s-au despărțit, iar în luna mai a aceluiași an, petentul s-a mutat în altă locuință.

După despărțire, petentul și E. au stabilit împreună programul de vizită al tatălui (fiecare al doilea sfârșit de săptămână, o zi din timpul săptămânii și vacanțele de vară și de iarnă).

La 16 ianuarie 2009, petentul a înregistrat cererea de divorț, la Curtea Regională din Cracovia. La 26 februarie 2009, Curtea Regională i-a solicitat unui asistent social desemnat de instanță să evalueze, la domiciliul lui E., situația lui N. și calitățile părintești ale mamei și ale tatălui. Raportul asistentului social a fost prezentat în 21 iulie 2009 și consemna că N. își iubea ambii părinți, însă era mai atașată de mamă; petentul se întâlnea des cu fiica lui, dar era în conflict cu fosta lui soție și existau resentimente reciproce. Petentul i-a permis noii lui partener, M.T., să o ia pe N. de la creșă, ceea ce a provocat tensiuni puternice între părinți. Asistentul social a recomandat să se stabilească de îndată încredințarea copilului și drepturile de vizită, pentru a reduce consecințele negative pe care divorțul părinților le avea asupra lui N. În opinia asistentului social, copilul ar trebui să rămână cu mama, iar tatălui ar trebui să i se recunoască dreptul la vizite frecvente; acesta din urmă ar trebui să înștiințeze însă mama copilului în legătură cu locul în care se afla N. și să nu o mai ducă în străinătate, fără știrea mamei.

Ședința de judecată fixată pentru 17 februarie 2010 a fost amânată, întrucât petentul se afla în arest, acuzat pentru fapte de corupție.

În vara anului 2010, petentul s-a mutat cu M.T., iar în septembrie 2010 i s-a născut un fiu. La 22 noiembrie 2010, Curtea Regională din Cracovia a decis că petentul este îndreptățit să-și vadă fiica la fiecare al doilea sfârșit de săptămână, de vinerea până sâmbăta, de marțea până miercuria, în fiecare zi de Crăciun, în fiecare duminică de Paște și, de asemenea, putea să o ia cu el în prima săptămână din vacanța de iarnă și între 1 și 21 iulie, în timpul vacanței de vară.

La 17 mai 2011, E. a solicitat instanței restrângerea contactului dintre petent și N., din cauza stării emoționale fragile a copilului. Între aprilie 2011 și februarie 2012, N. a participat la ședințe de psihoterapie.

La 20 mai 2011, psihologul care o trata pe N. a recomandat o schimbare în programul de vizită a copilului, astfel încât N. să nu mai trebuiască să stea peste noapte la petent, întrucât acest lucru îi provoca mult stres.

La 13 iulie 2011, Curtea Regională din Cracovia a solicitat o nouă evaluare, efectuată de un alt asistent social. Noul raport, prezentat la 16 decembrie 2011, indica faptul că întâlnirile dintre petent și N. au avut loc conform programului stabilit de părinți după despărțire, cu excepția intervalului ianuarie-mai 2010 (când petentul a fost arestat). Legătura petentului cu fiica sa a fost reluată în mai 2010 și a continuat în mod regulat până în noiembrie 2010. Ulterior, conflictul dintre părinți s-a accentuat. Mama considera că petentul dorea ca întâlnirile cu N. să aibă loc indiferent de programul copilului după școală (lecții de patinaj), iar tatăl, pe de altă parte, era convins că programul de patinaj fusese stabilit de mamă în așa fel încât să se suprapună cu programul lui de vizită. Începând din 17 decembrie 2011, vizitele dintre tată și fiică nu au mai respectat programul stabilit de instanță. Petentul și-a văzut fiica de ziua ei și de câteva ori după școală.

La 2 ianuarie 2012, asistentul social a prezentat un nou raport, în care preciza că lui N. nu-i place modul în care se derulează întâlnirile cu tatăl ei; nu o deranja să îl întâlnească, mai des decât era stabilit, dar nu dorea să stea peste noapte la el.

La 11 ianuarie 2012 a avut loc o ședință de judecată în care petentul și E. au convenit asupra unui program de vizite. În aceeași zi, Curtea Regională din Cracovia a pronunțat și hotărârea de divorț.

Pe parcursul procedurilor de divorț, petentul a cerut în repetate rânduri amendarea lui E. pentru nerespectarea programului de vizite stabilit de instanță. În aceeași perioadă, atât petentul cât și E. au solicitat de mai multe ori intervenția poliției. La 3 septembrie 2011, petentul a venit la casa lui E. să o ia pe N., însă copilul a început să plângă și a refuzat să meargă cu el. E. a chemat poliția, pe motiv că petentul avea un comportament agresiv. La 25 octombrie 2011, poliția a intervenit din nou acasă la E., pentru că aceasta refuza să îi permită petentului să o ia pe N., pe motiv că fetei îi era frică de el.

La 20 februarie 2012, petentul s-a plâns Curții Regionale din Cracovia că E. nu respectă programul de vizite stabilit de instanță; cererea lui a fost respinsă.

La 9 august 2012, E. a solicitat modificarea programului de vizită stabilit prin hotărârea de divorț. Ea a susținut că N. nu dorea să stea peste noapte la petent.

La 1 octombrie 2010, Curtea Regională din Cracovia a admis cererea lui E., pe considerentul că această modificare era în interesul copilului, la acel moment, și contribuia la refacerea legăturii emoționale dintre N. și petent.

La 2 octombrie 2012, instanța a solicitat Centrului Regional de Consultanță Familială o nouă evaluare a copilului și a părinților. La 3 decembrie 2012, un psiholog consultat în cauză a fost de părere că slăbirea legăturii emoționale dintre N. și petent a fost cauzată de o serie de evenimente, în special arestarea petentului în prezența lui N., noua relație și noul copil al petentului, încercarea petentului de a forța respectarea dreptului de vizită, fără a ține cont de nevoile lui N., precum și intensificarea tensiunilor dintre E. și petent. Expertul psiholog a considerat că, pentru restabilirea legăturilor dintre N. și tatăl ei, era necesară terapia de familie, iar modificarea programului de vizite, în sensul creșterii frecvenței acestora, nu era, la acel moment, în interesul copilului.

La 1 martie 2013, a fost prezentat și raportul de evaluare efectuat de Centrul Regional de Consultanță Familială. Experții Centrului au precizat că ambii părinți o iubesc pe N. și pot să-i asigure nevoile. Tatăl era decis să aibă un loc și un rol important în viața fiicei lui. Mama a greșit rupând legăturile dintre N. și tatăl ei. Cu toate că E. susține că nu a împiedicat vizitele tatălui, totuși, atitudinea ei pasivă și animozitatea deschisă față de fostul ei soț au împiedicat

contactul tată-fiică. Experții au indicat faptul că N. avea o legătură puternică cu mama ei și se afla sub influența acesteia; copila nu se simțea iubită de tatăl ei și îi era frică să se întâlnească cu el. În opinia experților evaluatori, N. nu era capabilă să gestioneze consecințele emoționale ale conflictului dintre părinți, iar terapia de familie era indispensabilă. De asemenea, în ciuda reacției negative față de petent, N. ar trebui să țină legătura cu el; totuși, întâlnirile cu tatăl nu ar trebui să aibă loc în prezența mamei, întrucât acest lucru ar crește atitudinea negativă a lui N. față de tatăl ei și ar împiedica refacerea legăturii cu el; întâlnirile lor ar trebui să aibă loc pe teren neutru, în prezența unei persoane neutre.

La 24 aprilie 2013, Curtea Districtuală din Cracovia a stabilit că petentul se poate întâlni cu N. în fiecare a doua duminică, exceptând prima săptămână din vacanța de iarnă și intervalul 15 iulie – 15 august; de asemenea, el poate să-și vadă fiica în prima zi de Paște, în 24 decembrie – în fiecare an par, și în 26 decembrie – în fiecare an impar. Curtea a statuat că întâlnirile dintre tată și fiică vor avea loc în prezența unui asistent social desemnat de instanță.

La 7 mai 2012, *petentul s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului cu o plângere în care a invocat violarea Articolului 8 din Convenție*, pe motiv că autoritățile poloneze nu au luat măsuri care să-i asigure contactul cu fiica lui.

Art. 8 din Convenție prevede următoarele:

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.

Curtea a constatat că plângerea nu este în mod manifest nefondată, în sensul art. 35 parag. 3 din Convenție, și că nu există nici un alt temei care să o facă inadmisibilă. Prin urmare, ea trebuie declarată admisibilă.

Susținerile părților

Potentul a susținut că i-a fost foarte dificil să se întâlnească regulat cu fiica lui. În ciuda faptului că asistentul social a recomandat instanțelor interne, încă din iulie 2009, să stabilească foarte rapid programul vizitelor dintre tată și fiică, acestora le-a luat doi ani pentru a emite o asemenea dispoziție. Ulterior, din mai 2011, petentul nu a mai putut să-și viziteze fiica.

El a subliniat că, deși instanțele interne știau că E. împiedica întâlnirile dintre tată și fiică, nu au luat măsuri eficiente pentru a facilita contactul dintre ei. Potentul a subliniat că el a solicitat de peste cincizeci de ori amendarea mamei. Totuși, deși cererile lui au fost înregistrate la instanțele interne, acestea din urmă nu au analizat fondul plângerilor și nu au făcut decât să multiplice numărul dosarelor aflate pe rol.

Potentul s-a referit și la constatările asistenților sociali, care au confirmat că el nu a avut acces la copil. În opinia lui, autoritățile interne nu au reușit să-i asigure, în mod eficient, pentru o perioadă îndelungată, exercitarea dreptului de a lua legătura cu propria lui fiică. Prin urmare, l-au împiedicat să participe în mod activ la creșterea ei și la stabilirea unor legături de familie. În plus, autoritățile au tolerat în mod repetat comportamentul inadecvat al lui E., și nu au împiedicat obstrucționarea contactării fetiței de către tată.

Guvernul reclamat a susținut că autoritățile interne au luat toate măsurile posibile, în circumstanțele cauzei. De asemenea, a precizat că petentul nu a locuit niciodată cu fiica lui: în

2003 (când E. era însărcinată) acesta era angajat într-un alt oraș, Łódź, și a trăit acolo până în 2007; pe parcursul acelei perioade, el locuia la Łódź în timpul săptămânii și stătea cu soția și fiica lui doar la sfârșit de săptămână. Ulterior, în anul 2008, când N. avea patru ani, petentul s-a mutat din căminul familial. Potrivit Guvernului, în absența coabitării, legătura dintre petent și N. nu s-a putut dezvolta la fel ca în cazul copiilor care, înainte de divorț, au trăit împreună cu părintele care nu obținuse custodia.

În plus, Guvernul a precizat că petentul a putut să-și vadă fiica în repetate rânduri, astfel încât nu se poate afirma că i s-a refuzat total accesul la copil. Întâlnirile petentului cu N. au avut loc în mod regulat până în noiembrie 2010, conform înțelegerii dintre părinți, cu o pauză între ianuarie și mai 2010, când petentul a fost arestat pentru suspiciuni legate de comiterea unor fapte de corupție. Guvernul a confirmat că în intervalul dintre decembrie 2010 și aprilie 2011 au existat unele probleme în legătură cu exercitarea dreptului de vizită, iar petentul a solicitat intervenția autorităților pentru a-și putea exercita acest drept-atunci când nu a putut lua legătura cu fiica sa. Între mai 2011 și ianuarie 2012, conflictul dintre părinți s-a accentuat, iar petentul nu a mai întâlnit-o pe N. Ulterior, vizitele au avut loc în mod neregulat, iar N. nu a mai rămas peste noapte la petent.

Guvernul a mai subliniat că E. nu a refuzat orice contact între petent și N., în ciuda conflictului dintre părinți, ci doar s-a opus vizitelor prelungite și peste noapte, din cauza stării emoționale fragile a copilului.

În opinia Guvernului, procedurile interne au fost rapide și conduse cu diligență. Procesele dintre petent și E. s-au derulat în fața a trei instanțe diferite, care au solicitat deseori să le fie trimise dosare din alte proceduri judiciare. În plus, instanțele interne au numit mai mulți experți și asistenți sociali, au solicitat mai multe evaluări de specialitate și o opinie din partea Centrului Regional de Consultanță Familială. De asemenea, procedurile interne de punere în aplicare a hotărârilor judecătorești pronunțate în legătură cu programul de vizită au fost eficiente, în sensul că instanțele interne au aplicat de două ori amenzi mamei lui N.

Evaluarea Curții

Principii generale

Curtea reamintește că dreptul părinților și al copiilor de a se bucura de compania lor reciprocă este un element fundamental al vieții de familie, în sensul art. 8 din Convenție¹. În acest context, scopul esențial al art. 8 este acela de a proteja o persoană împotriva unei acțiuni arbitrară din partea autorităților publice. În plus, există și obligații pozitive, inerente „respectului” vieții de familie. Astfel, Curtea a statuat în mod repetat că art. 8 include dreptul părinților de a li se asigura posibilitatea să se întâlnească cu copiii lor și, corelativ, obligația autorităților naționale de a lua măsuri în acest sens², inclusiv în cazurile în care apar tensiuni între părinți sau/și alți membri ai familiei copilului, referitoare la contactarea copilului și la reședința lui³. Pe de altă parte, Curtea a mai statuat și faptul că, atunci când două persoane și-

¹ A se vedea *inter alia*, *Olsson c. Suedia* (nr. 1), 24 martie 1988, § 59, Seria A, nr. 130, și *Vojnity c. Ungaria*, nr. 29617/07, § 28, 12 februarie 2013.

² A se vedea *inter alia*, *Hokkanen c. Finlanda*, 23 septembrie 1994, § 55, Seria A, nr. 299-A și *Cristescu c. România*, nr. 13589/07, § 57, 10 ianuarie 2012.

³ A se vedea *Zawadka c. Polonia*, nr. 48542/99, § 55, 23 iunie 2005.

au pierdut afecțiunea reciprocă, nu se poate aștepta, în mod realist, ca statul să oblige una dintre aceste persoane să adopte o atitudine pozitivă față de cealaltă⁴.

În asemenea cazuri, obligațiile autorităților naționale nu au însă un caracter absolut. Întrebarea cheie este dacă autoritățile au luat toate măsurile pentru a facilita un astfel de contact, atât cât se poate pretinde în mod rezonabil, în circumstanțele particulare ale fiecărei situații⁵. Un alt factor deosebit de important în procedurile judiciare care implică și copii este timpul, deoarece există întotdeauna pericolul ca orice întârziere de natură procedurală să ducă la o soluționare *de facto* a problemei cu care a fost sesizată instanța. În plus, trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile pentru relațiile dintre copil și părintele cu care nu coabitează⁶. În fine, esențiale trebuie să rămână interesele copilului și, în funcție de natura sau de importanța acestora, ele trebuie să prevaleze față de interesele părinților⁷.

Aplicarea principiilor de mai sus în prezenta cauză

Pățile nu au contestat faptul că această cauză are legătură cu „viața de familie”, în sensul art.8 par. 1 din Convenție, a cărui aplicare o pretinde.

Problema decisivă este aceea de a ști dacă autoritățile poloneze au luat toate măsurile care li se puteau pretinde, în mod rezonabil, pentru a asigura respectarea programului de vizite dintre petent și N., așa cum a fost el detaliat de instanțele interne. Toate hotărârile judecătorești invocate în cauză îndreptăteau petentul să aibă un contact regulat cu fiica lui. Cu toate acestea, programul stabilit inițial s-a modificat în timp. La început, petentului i s-a permis să o ia pe N. la sfârșit de săptămână; ulterior, nu i s-a mai permis să o găzduiască pe N. peste noapte; apoi, începând cu 1 iulie 2012, i s-a permis să petreacă tot al doilea weekend cu N. La 1 octombrie 2012, Curtea Districtuală din Cracovia i-a restrâns din nou petentului contactul cu fiica sa, în sensul că i-a permis doar vizite pe timpul zilei. În fine, la 24 aprilie 2013, petentului i s-a refuzat în continuare să își găzduiască fiica peste noapte. În plus, instanța a dispus ca întâlnirile dintre tată și fiică să aibă loc în prezența unui asistent social, numit de instanță.

Curtea reține că petentul și E. s-au despărțit în 2008, când N. avea patru ani. Inițial, părinții s-au înțeles în legătură cu programul întâlnirilor dintre tată și fiică, iar petentul a putut să o vadă în mod regulat, cu excepția perioadei dintre ianuarie și mai 2010, când a fost arestat. Problemele au apărut după ce instanțele interne au stabilit primul program de vizite, în noiembrie 2010. Așa cum a susținut Guvernul reclamat, contactul petentului cu fiica lui a devenit neregulat, iar conflictul dintre părinți s-a accentuat. Ulterior, între mai 2011 și ianuarie 2012, tatăl și fiica nu s-au întâlnit aproape deloc. Apoi, întâlnirile au fost neregulate, de obicei doar în timpul săptămânii și fără ca N. să doarmă vreodată la casa petentului.

Curtea reține că petentul nu a fost niciodată considerat o persoană nepotrivită pentru a ține legătura cu N. sau pentru a-i purta de grijă, atunci când se întâlneau. Dimpotrivă, experții implicați în cauză au considerat că o astfel de legătură era în interesul minorei și că ar trebui menținută.

⁴ A se vedea *Z.J. c. Lituania*, nr. 60092/12, § 105, 29 aprilie 2014.

⁵ A se vedea *mutatis mutandis*, *Hokkanen, cit. supra*, § 58.

⁶ A se vedea *e.g.*, *Kuppinger c. Germania*, nr. 62198/11, § 102, 15 ianuarie 2015.

⁷ A se vedea *inter alia*, *Olsson* (no. 2), § 90, *cit. supra*, și *Plaza c. Polonia*, nr. 18830/07, § 71, 25 ianuarie 2011.

Dificultățile legate de stabilirea întâlnirilor dintre tată și fiică au fost legate, în mare parte, de animozitățile dintre E. și petent. Curtea reține și refuzul tot mai accentuat al copilului de a-și întâlni tatăl, precum și faptul că problema reședinței unui minor și a legăturii cu părintele care nu are custodia sunt, prin natura lor, extrem de sensibile, pentru toate părțile implicate, astfel încât nu este neapărat o sarcină ușoară, pentru autoritățile interne, să asigure punerea în aplicare a unei hotărâri judecătorești, atunci când comportamentul unuia sau al ambilor părinți nu este constructiv. Totuși, absența unei cooperări între părinții care s-au despărțit nu reprezintă o circumstanță care poate, în sine, să excepteze autoritățile de la respectarea obligațiilor lor pozitive în temeiul Articolului 8. O astfel de situație impune, mai curând, obligația autorităților de a lua măsuri care să reconcilieze interesele conflictuale ale părților, ținând cont de interesele superioare ale copilului⁸.

În acest sens, Curtea reiterează faptul că, în cauze de acest tip, caracterul adecvat al unei măsuri trebuie evaluat în funcție de rapiditatea implementării ei, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile pentru legăturile dintre copil și părintele cu care nu locuiește. În primul rând, în ceea ce privește rapiditatea punerii în aplicare a hotărârilor judecătorești, Curtea reține că instanțele interne au examinat cererea petentului la 7 martie 2011 și la 28 octombrie 2011, când au statuat obligația mamei de a respecta programul de vizite stabilit pe cale judiciară. De vreme ce E. a continuat să-l împiedice pe petent să aibă vreun contact cu N., Curtea a amendat-o în cele din urmă, la 15 martie 2012, adică un an mai târziu. În al doilea rând, Curtea subliniază că procedurile legate de punerea în aplicare a programului de vizite dintre petent și N. au fost inițiate de tată, la 23 august 2011, și au fost întrerupte după mai mult de doi și jumătate. În al treilea rând, procedurile judiciare demarate de petent la 20 februarie 2012, în care petentul se plângea că E. nu a respectat programul de vizite stabilit de instanță, au fost întrerupte un an mai târziu.

În afară de dificultățile de ordin general, legate de faptul că procedurile judiciare s-au derulat în fața unor instanțe diferite, Guvernul nu a oferit nicio explicație pentru întârzierea cu care a examinat cererile petentului. Curtea constată că, deși cererile petentului au dus în cele din urmă la amendarea lui E., întârzierea cu care acestea au fost examinate și, prin urmare, obstrucționarea contactului dintre el și N., au condus, așa cum au reținut și experții, la o deteriorare a legăturii emoționale dintre tată și fiică.

Curtea recunoaște că sarcina instanțelor interne a fost îngreunată de relația foarte tensionată dintre petent și fosta lui soție. Guvernul s-a referit în termeni generali la conflictul dintre petent și mama copilului, ca la o cauză a dificultăților pe care le-a avut petentul pentru păstrarea legăturii cu N.; totuși, nu există indicii potrivit cărora acest conflict ar fi afectat cursul procedurilor de punere în aplicare a programului de vizită sau că ar fi fost singurul motiv pentru tardivitatea sau pentru ineficiența lor⁹.

Curtea mai reține și că petentul i-ar fi cerut asistentului social să cheme poliția, atunci când a încercat, fără succes, să o ia cu forța pe N. Totuși, Curtea reiterează că măsurile coercitive la

⁸ A se vedea *Z. c. Polonia*, nr. 34694/06, § 75, 20 aprilie 2010; *G.B. c. Lituania*, nr. 36137/13, § 93, 19 ianuarie 2016.

⁹ A se vedea *Stasik v. Polonia*, nr. 21823/12, § 93, 6 octombrie 2015.

adresa copiilor nu sunt dezirabile în acest domeniu sensibil¹⁰ sau, mai mult, ar putea fi chiar excluse de interesul superior al copilului¹¹.

Având în vedere starea de fapt a cauzei, în special trecerea timpului și criteriile stabilite în propria jurisprudență, Curtea conchide că, în pofida marjei de apreciere recunoscute statului, autoritățile poloneze nu au depus eforturi adecvate și eficiente pentru a asigura punerea în aplicare a drepturilor părintești ale petentului și a dreptului său de a ține legătura cu copilul lui.

Prin urmare, *art. 8 din Convenție a fost violat.*

Potentului i s-au acordat 7000 euro, cu titlu de daune morale.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția I

Cauza Brambilla et alii c. Italia

Cererea nr. 22567/09

Hotărârea din 23 iunie 2016

Art. 10 din Convenție – „Libertatea de exprimare”

Circumstanțele cauzei

Petenții s-au născut în 1954, 1976 și, respectiv, în 1971 și trăiesc la Lecco, în Italia. Primul petent este directorul unei publicații on line din Lecco, iar ceilalți doi sunt jurnaliști care lucrează pentru această publicație.

În exercitarea profesiei lor, petenții utilizau aparate radiofonice care atingeau frecvențele folosite de poliție sau de jandarmerie. Ei aveau astfel acces la comunicațiile transmise de aceste autorități și reușeau să ajungă foarte rapid la locul evenimentelor raportate, pe care le relatau apoi în articole de presă.

La 1 august 2002, petenții au ascultat o conversație din care reieșea că centrul operațional al jandarmeriei din Merate a trimis o patrulă într-un loc unde, potrivit unor informații anonime, erau depozitate în mod ilegal arme.

Jandarmii s-au deplasat la locul indicat și, la scurt timp, au sosit și al doilea și al treilea petent.

Jandarmii au verificat mașina petenților, în temeiul unui mandat de percheziție, și au găsit două aparate de emisie-recepție, fixate pe o frecvență care permitea interceptarea radiocomunicațiilor dintre forțele de ordine.

Jandarmii au percheziționat apoi biroul redacției unde lucrau petenții, au confiscat două aparate de recepție fixe, calibrate pe radiofrecvențele jandarmeriei. În memoria acestor aparate erau înregistrare și alte frecvențe, ale unor centre operative ale poliției.

În temeiul prevederilor relevante din Codul penal italian, s-a început urmărirea penală a primilor doi petenți, pentru fapta de a fi folosit ilegal aparate care urmăreau interceptarea comunicațiilor dintre centrele operative ale forțelor de ordine și patrule. Al treilea petent a fost acuzat de interceptarea comunicațiilor sus-menționate.

¹⁰ A se vedea *Maire c. Portugalia*, nr. 48206/99, § 76, ECHR 2003-VII, și *Ignaccolo-Zenide c. România*, nr. 31679/96, § 106, ECHR 2000-I.

¹¹ *Raw et alii c. Franța*, nr. 10131/11, § 80, 7 martie 2013.

La 9 noiembrie 2004, Tribunalul din Lecco i-a achitat pe cei trei petenți, pe considerentul că articolele relevante din Codul penal italian trebuiau interpretate în lumina art. 15 din Constituție, care nu protejează decât comunicațiile cu caracter confidențial.

Tribunalul a reținut că aparatul radio utilizat de forțele de ordine nu era de natură să asigure confidențialitatea informațiilor transmise. Prin urmare, interceptarea comunicațiilor invocate nu constituia o infracțiune. În plus, posesia și utilizarea aparatelor de radiorecepție nu era interzisă, în sine.

Parchetul a formulat apel împotriva sentinței primei instanțe, pe motiv că interpretarea Tribunalului din Lecco nu este conformă cu jurisprudența Curții de Casație, iar natura confidențială a comunicațiilor în cauză era evidentă, având în vedere obiectivul protecției siguranței și a ordinii publice. În plus, acele comunicații se refereau la primele investigații efectuate după comiterea unei infracțiuni. Ca atare, ele intrau sub spectrul unei obligații de confidențialitate.

Caracterul confidențial al acelor informații reiese și din faptul că jandarmii foloseau un limbaj codat pentru comunicațiile referitoare la locul și la tipul intervențiilor, încercând, în mod evident, să excludă posibilitatea ca terțe persoane să afle informațiile pe care le schimbau între ei. De altfel, frecvențele radiofonice respective fuseseră atribuite de Ministerul Apărării, pentru uzul exclusiv al centrelor operaționale.

Pentru a asculta acele conversații, petenții ar fi trebuit să cumpere un echipament radio specific, întrucât cel obișnuit nu era suficient de performant. Pe de altă parte, faptul că astfel de instrumente puteau fi achiziționate în mod liber pe piață nu justifică utilizarea lor pentru a asculta conversațiile forțelor de ordine.

Aceste instrumente erau cumpărate, de regulă, de radioamatori, dar, potrivit Decretului nr. 447 din 2001 privind trecerea în rezervă a unor generali din Ministerul Apărării Naționale, al Președintelui Republicii, ele nu puteau fi utilizate pentru a intercepta radiofrecvențele poliției. În fine, Decretul Ministerului de Comunicații, din 11 februarie 2003, a interzis în mod expres radioamatorilor să intercepteze comunicații pe care nu aveau dreptul să le cunoască.

Printr-o decizie din 15 mai 2007, Curtea de Apel din Milano a condamnat petenții la pedeapsă cu închisoarea, dar a dispus suspendarea executării acesteia. Instanța a considerat că articolele relevante din Codul penal italian au extins răspunderea penală la toate transmisiunile de date la distanță, deci inclusiv la ascultarea conversațiilor dintre centrele operaționale și patrurile forțelor de ordine.

Caracterul confidențial al acestor comunicații era, de altfel, evident. Curtea de Apel a reiterat considerațiile Parchetului, în special cele referitoare la obiectivele protejării securității și a ordinii publice, și a estimat că prevederile relevante ale Codului penal italian și ale Codului de procedură penale sunt aplicabile în cauză.

Petenții au formulat recurs împotriva deciziei pronunțate de Curtea de Apel din Milano. În susținerea lor, comunicațiile invocate erau transmise pe frecvențe libere și, prin urmare, nu puteau fi considerate confidențiale. În plus, ei au acționat în calitate de jurnaliști, astfel încât comportamentul lor era justificat, în temeiul normelor juridice privind libertatea presei.

Printr-o decizie din 28 octombrie 2008, Curtea de Casație a confirmat constatările Curții de Apel, referitoare la caracterul confidențial al informațiilor, și a considerat că această interpretare este conformă cu jurisprudența Curții de Casație în cauze similare.

În ceea ce privește argumentul privind libertatea presei, Curtea de Casație a precizat că dreptul de a informa, invocat de petenți, ar fi putut prevala asupra intereselor publice protejate de legea penală, într-un proces de defăimare. Totuși, acest drept nu ar putea să prevaleze într-o cauză referitoare la interceptarea ilegală a comunicațiilor dintre forțele de ordine.

La 21 aprilie 2009, cei trei petenți s-au adresat Curții Europene a Drepturilor Omului, cu o plângere în care au invocat violarea art. 10 din Convenție, ca urmare a faptului că li s-au percheziționat autovehiculul și biroul de redacție, că li s-au confiscat aparatele radiofonice și că au fost condamnați. Ei au susținut că aceste măsuri au constituit o ingerință disproporționată în libertatea lor de exprimare, mai ales în contextul accesului lor la informații, în calitate de jurnaliști.

Art. 10 din Convenție prevede următoarele:

1. Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Curtea a constatat că plângerea nu este în mod manifest nefondată, în sensul art. 35 par. 3 din Convenție, și că nu există niciun alt temei care să o facă inadmisibilă. Prin urmare, ea trebuie declarată admisibilă.

Sușinerile părților

Petenții au susținut că măsurile luate împotriva lor nu au fost proporționale cu scopurile invocate de Guvern și au considerat că dreptul de a transmite informații era prevalent, în cazul lor. De asemenea, în opinia petenților, pedeapsa cu închisoarea era excesivă, raportat la faptele lor.

Potrivit Guvernului reclamat, chiar admitând că s-ar fi produs o ingerință în dreptul invocat de petenți, ea urmărea scopuri legitime, mai exact protejarea securității naționale și a siguranței publice, apărarea ordinii și prevenirea infracționalității, și era proporțională cu aceste obiective.

Evaluarea Curții

Referitor la existența unei ingerințe „prevăzute de lege” și la scopurile legitime urmărite

Curtea și-a exprimat îndoiala cu privire la existența unei ingerințe în libertatea de exprimare a petenților. Chiar dacă se admite aplicabilitatea, în cauză, a art. 10 din Convenție, Curtea reține că măsurile luate de autoritățile interne la adresa petenților – percheziția, confiscarea și condamnarea la pedeapsa închisorii – erau prevăzute de lege, mai exact de Codul penal și de Codul de procedură penală.

În opinia Curții, acele măsuri urmăreau scopuri legitime, în sensul art. 10 par. 2 din Convenție, și anume protejarea drepturilor altora, protejarea securității naționale, apărarea ordinii și prevenirea infracționalității.

Referitor la caracterul necesar, într-o societate democratică, al măsurilor luate față de petenți

Principii generale

Principiile generale care permit evaluarea caracterului necesar al unei ingerințe în exercițiul libertății de exprimare au fost rezumate în cauza *Pentikäinen c. Finlanda*¹².

În hotărârea pronunțată în acea cauză, Curtea a reamintit că protecția oferită jurnaliștilor de art. 10 este subordonată condiției ca ei să acționeze cu bună-credință, astfel încât să transmită informații exacte și demne de crezare, cu respectarea principiilor unui jurnalism responsabil¹³.

Jurnalismul responsabil este o noțiune care nu vizează doar conținutul informațiilor primite și/sau transmise prin mijloace jurnalistice; el implică, printre altele, și liceitatea comportamentului jurnaliștilor, mai ales din punct de vedere al raportului lor cu autoritățile¹⁴.

Este important de reamintit că, „în ciuda rolului esențial care îi revine presei într-o societate democratică, jurnaliștii nu vor fi scutiți, în principiu, de obligația de a respecta legea penală, pe motiv că Articolul 10 le-ar oferi o protecție imbatabilă¹⁵. Cu alte cuvinte, un jurnalist, autor al unei infracțiuni, nu se poate prevala de imunitate penală – de care nu beneficiază alte persoane care își exercită dreptul la libertatea de exprimare – pentru simplul motiv că acea infracțiune a fost comisă în exercitarea profesiei sale¹⁶”.

În plus, orice persoană care își exercită libertatea de exprimare, fie ea jurnalist sau nu, își asumă „obligații și responsabilități”, a căror întindere variază, în funcție de situația particulară a acelei persoane și de procedeele tehnice utilizate¹⁷. Astfel, în ciuda rolului esențial care îi revine presei într-o societate democratică, jurnaliștii nu pot fi scutiți, în principiu, de obligația respectării legii penale. De altfel, parag. 2 al art. 10 stabilește limitele exercitării libertății de exprimare, care rămân valabile chiar și atunci când este vorba despre relatarea, în presă, a unor chestiuni serioase, de interes general¹⁸.

În fine, Curtea reamintește că atunci când analizează caracterul necesar al unei ingerințe în exercitarea libertății de exprimare, ea are în vedere mai multe criterii, și anume, evaluarea intereselor implicate, comportamentul petenților, controlul exercitat de instanțele interne și proporționalitatea sancțiunilor dispuse¹⁹.

¹² Marea Cameră, cererea nr. 11882/10, hotărârea din 20 octombrie 2015, §§ 87-91.

¹³ A se vedea *mutatis mutandis*, *Bladet Tromsø și Stensaas c. Norvegia* [MC], nr. 21980/93, § 65, CEDH 1999-III, *Fressoz și Roire c. Franța* [MC], nr. 29183/95, § 54, CEDH 1999-I, *Kasabova c. Bulgaria*, nr. 22385/03, §§ 61 și 63-68, 19 aprilie 2011, și *Times Newspapers Ltd c. Regatul Unit* (nr. 1 și 2), nr. 3002/03 și 23676/03, § 42, CEDH 2009.

¹⁴ *Pentikäinen*, *cit. supra*, § 90.

¹⁵ A se vedea *mutatis mutandis*, *Stoll c. Elveția* [MC], *cit. supra*, § 102, *Bladet Tromsø și Stensaas c. Norvegia* [MC], *cit. supra*, § 65, și *Monnat c. Elveția*, nr. 73604/01, § 66, CEDH 2006-X.

¹⁶ *Pentikäinen*, *cit. supra*, § 91.

¹⁷ A se vedea *e.g.*, *Handyside c. Regatul Unit*, 7 decembrie 1976, § 49 *in fine*, seria A nr. 24.

¹⁸ *Stoll*, *cit. supra*, § 102 și *Pentikäinen*, *cit. supra*, § 110.

¹⁹ *Stoll*, *cit. supra*, § 153, *Pentikäinen*, *cit. supra*, §§ 112 și 113 și *Boris Erdtmann c. Germania* (decizie), nr. 56328/10, 5 ianuarie 2016.

Aplicarea principiilor menționate mai sus în această cauză

Spre deosebire de alte cauze în care Curtea a fost sesizată de jurnaliști în temeiul art. 10 din Convenție, de această dată nu este vorba despre închiderea unei publicații, ci despre o serie de măsuri care au fost luate la adresa jurnaliștilor pentru acțiuni care, potrivit sistemului juridic italian, erau contrare legii penale.

În evaluarea caracterului necesar al acestor măsuri, trebuie cântărite, pe de o parte, interesul public pentru buna funcționare a forțelor de ordine și, pe de altă parte, interesul cititorilor de a primi informații.

Deși se poate considera că ambele interese au un caracter public²⁰, totuși, interesul publicului de a fi informat în legătură cu diverse fapte, într-o publicație locală, nu ar putea să aibă aceeași pondere cu interesul publicului de a fi informat în legătură cu o problemă de interes general și istoric sau de mare interes mediatic – chestiuni pe care Curtea a avut deja ocazia să le examineze.

În acest sens, Curtea reamintește că în cauza *Stoll*²¹ era vorba despre difuzarea unor informații referitoare la despăgubirile datorate victimelor Holocaustului pentru pierderea unor fonduri din conturi bancare elvețiene. Cauza *Pentikäinen*²² viza difuzarea unor informații referitoare la o manifestație de protest împotriva unei reuniuni Asia-Europa, eveniment care a avut o rezonanță deosebită la nivel național.

În prezenta cauză, Curtea reține că petenților nu li s-a interzis să aducă la cunoștința publicului fapte diverse. Condamnarea lor s-a întemeiat exclusiv pe deținerea și utilizarea unor aparate radiofonice folosite cu scopul de a obține mai rapid informații, prin interceptarea comunicațiilor poliției, care aveau un caracter confidențial potrivit dreptului intern. Aceste limite ale ingerinței sunt foarte importante în evaluarea proporționalității.

În acest context, Curtea apreciază că deciziile instanțelor interne, în sensul că informațiile schimbate între agenții forțelor de ordine au un caracter confidențial și, în consecință, acțiunile petenților sunt calificate drept fapte penale, au fost temeinic motivate. Aceste decizii, întemeiate pe o jurisprudență constantă a Curții de Casație, au acordat prioritate apărării securității naționale, protejării ordinii și prevenirii infracționalității.

Curtea mai reține că, potrivit propriei sale jurisprudențe²³, un alt element de care trebuie să se țină seama, atunci când se evaluează proporționalitatea unei ingerințe, constă în gravitatea pedepselor aplicate petenților. În cauză, petenților le-au fost confiscate aparatele radio și au fost condamnați la închisoare, cu suspendarea executării pedepsei.

Curtea amintește că noțiunea de jurnalism responsabil presupune că, din momentul în care conduita unui jurnalist este contrară obligației lui de a respecta legea penală, el trebuie să știe că se expune unor sancțiuni de natură penală²⁴.

În speță, pentru a obține informații publicabile, petenții au recurs la o conduită care, potrivit dreptului intern și interpretării constante a Curții de Casație, era contrară normelor penale care interziceau, la modul general, interceptarea de către o persoană a oricărei conversații care nu îi este adresată, deci inclusiv a conversațiilor dintre forțele de poliție.

²⁰ A se vedea *mutatis mutandis*, *Stoll*, cit. supra, §§ 115-116.

²¹ *Cit. supra*.

²² *Cit. supra*.

²³ *Stoll*, cit. supra, § 153 și *Pentikäinen*, cit. supra, §§ 112 et 113.

²⁴ *Pentikäinen*, cit. supra, § 110.

Acțiunile petenților reprezentau, de altfel, o tehnică pe care o utilizau în mod curent în exercitarea profesiei lor de jurnaliști.

În fine, Curtea reține că în hotărârea din 15 mai 2007, Curtea de Apel din Milano a dispus suspendarea executării pedepselor cu închisoarea, iar în dosarul cauzei nu există nici un element care să indice că petenții și-ar fi executat aceste pedepse. Prin urmare, sancțiunile aplicate petenților nu par a fi disproporționate. Instanțele interne au făcut o distincție adecvată între datoria petenților de a respecta dreptul intern și exercitarea profesiei lor de jurnaliști.

Pentru considerentele de mai sus, Curtea a decis, în unanimitate, că în această cauză *nu s-a produs o violare a art. 10 din Convenție*.

Opinia concurentă a Judecătorului Spano

I.

1. Petenții – directorul unei publicații locale on line și doi dintre jurnaliștii acesteia – au fost condamnați pentru acces ilegal la frecvențe radio utilizate de poliție, acces care le-a permis obținerea unor informații calificate drept confidențiale de codul penal italian. Curtea a apreciat că nu s-a produs o violare a Articolului 10 din Convenție. Împărtășesc această concluzie. Totuși, doresc să explic, într-o opinie separată, de ce consider că motivarea oferită de Curte este, în esență, puțin prea generală.

2. Jurnalismul de investigație este o caracteristică importantă a societăților democratice. Așa cum demonstrează istoria, un jurnalism responsabil și eficient poate să scoată la lumină informații de mare valoare pentru interesul general și, în acest fel, poate promova și întări valorile democratice fundamentale ale responsabilității și ale transparenței. Așa cum Curtea a afirmat deja, jurnalismul responsabil – activitate profesională protejată de art. 10 al Convenției – este o noțiune care nu vizează doar conținutul informațiilor primite și/sau transmise prin mijloace jurnalistice; el implică, printre altele, și liceitatea comportamentului jurnaliștilor, mai ales din punct de vedere al raportului lor cu autoritățile. Faptul că un jurnalist a încălcat legea, în această privință, este un aspect care trebuie luat în considerare, însă nu reprezintă un factor determinant pentru a stabili dacă jurnalistul a acționat în mod responsabil.

3. În hotărârea Marii Camere din cauza *Stoll c. Elveția*²⁵, Curtea a admis că, deși este posibil ca un jurnalist să fi încălcat, în mod neîndoielnic, legea penală – de pildă, publicând informații confidențiale, ca în speța noastră – nu ne putem opri, totuși, la simpla constatare a violării unei dispoziții de drept penal, pentru a evalua necesitatea și proporționalitatea pretinse de Art. 10, parag. 2 din Convenție. Altfel, ar fi posibil ca statele contractante să submineze rolul esențial care îi revine presei pentru funcționarea unei societăți democratice, și să expună jurnaliștii la sancțiuni penale de îndată ce sunt gata să dezvăluie fapte susceptibile să păteze imaginea celor care dețin puterea.

4. Dar, este limpede că un jurnalist nu se poate prevala de o imunitate penală – de care nu beneficiază alte persoane care își exercită dreptul la libertatea de exprimare – pentru simplul motiv că o infracțiune ar fi fost comisă în exercițiul profesiei sale de jurnalist. Orice persoană, chiar și un jurnalist, care își exercită libertatea de exprimare, își asumă „obligații și

²⁵ [MC], nr. 69698/01, § 102, CEDH 2007-V.

responsabilități” a căror întindere depinde de situația sa particulară și de procedul tehnic utilizat²⁶.

II.

5. În opinia petenților, confiscarea echipamentelor radiofonice și condamnarea ulterioară au constituit o ingerință disproporționată în libertatea lor de exprimare, mai ales în contextul accesului lor la informații, în calitate de jurnaliști.

6. Curtea își începe analiza lăsând deschisă chestiunea existenței propriu-zise a unei ingerințe, în sensul art. 10 parag. 1 din Convenție; potrivit Curții, chiar presupunând că s-ar fi produs o astfel de ingerință, ea ar fi justificată, în circumstanțele cauzei. O astfel de abordare ar putea să pară prudentă, întrucât este dificil de stabilit care dintre activitățile prealabile publicării, inerente jurnalismului de investigație, constituie o conduită relevantă, în sine, pentru protecția oferită de art. 10 din Convenție. Totuși, în circumstanțele cauzei, aș fi putut ajunge fără probleme la concluzia că art. 10 este aplicabil și că s-a produs o ingerință. Spre deosebire de colegii mei, consider că o astfel de concluzie ar fi fost în deplină concordanță cu concluziile recente ale Marii Camere din cauza *Pentikäinen*²⁷, unde Curtea a apreciat că atunci când petentul a fost prins de poliție, reținut pentru 18 ore și apoi acuzat și condamnat de instanțele interne pentru fapta de a nu se fi supus forțelor de poliție, „exercitarea profesiei de jurnalist a petentului a fost afectată, întrucât el s-a deplasat în acea zonă pentru a transmite evenimentele în calitate de fotograf de presă”.

7. Împărtășesc concluziile Curții referitoare la condiția ca ingerința să fi fost prevăzută de lege și să fi urmărit un scop legitim. Curtea trimite, pe bună dreptate, la următoarele criterii, stabilite în cauza *Stoll*, considerând că ele creează cadrul de analiză a faptelor: interesele aflate în joc, evaluarea, de către autoritățile interne, a măsurilor luate, conduita petentului și proporționalitatea sancțiunilor dispuse²⁸. Totuși, în ceea ce privește aplicarea acestor criterii la starea de fapt a cauzei, consider că raționamentul Curții este problematic și prea general. Aș fi preferat o analiză mai centrată a faptelor, după cum urmează.

8. Mai întâi, chiar dacă am admite că starea de fapt nu presupune interese publice de aceeași natură cu cele din cauzele *Stoll* sau *Pentikäinen*, consider că evaluarea Curții nu ar fi trebuit să se limiteze la a declara, în termeni abstracti, că interesul implicat în speță se limitează la interesul publicului de a fi informat, cu privire la fapte diverse, printr-o publicație locală. Analiza interesului general ar fi trebuit să se concentreze, mai curând, pe natura informațiilor confidențiale pe care jurnaliștii încercau să le obțină pentru a le transmite apoi publicului. În realitate – iar acest lucru este foarte important – există situații în care art. 10 al Convenției poate justifica decizia unor jurnaliști de a adopta strategii agresive de anchetă, care pot implica accesul la informații confidențiale, dacă există un puternic interes general în sensul transmiterii acelor informații – de pildă, atunci când este vorba despre încercarea de a scoate la lumină fapte de corupție sau activități ilegale ale unor funcționari guvernamentali sau ale unor reprezentanți aleși. În plus, în opinia mea este irelevant faptul că publicația vizează o comunitate locală, de vreme ce conținutul publicației este on line.

9. Prin urmare, chiar dacă analizăm cauza prin această prismă mai îngustă și mai focalizată asupra stării de fapt, reiese, totuși, că informațiile obținute de petenți nu aveau un caracter

²⁶ *Pentikäinen c. Finlanda* [MC], nr. 11882/10, §§ 90-91, CEDH 2015.

²⁷ *Cit. supra.*, § 83.

²⁸ *Stoll, cit. supra.*, § 112.

esențial, raportat la interesul general. Ca atare, în virtutea art. 10 parag. 2 din Convenție, petenții trebuie să-și asume faptul că au recurs la mijloace ilegale, cu scopul de a obține informații confidențiale.

10. A doua chestiune pe care o consider problematică este legată de faptul că, așa cum a reținut Curtea, instanțele italiene au aplicat o normă de drept penal care interzice, ca regulă generală, interceptarea oricărei conversații confidențiale, inclusiv a comunicațiilor poliției. Cu alte cuvinte, instanțele italiene nu au cântărit interesele concurente aflate în joc – așa cum se procedează, în mod obișnuit, în cauzele de „Articol 10” – cu aplicarea criteriilor stabilite în cauza *Stoll*. În opinia mea, Curtea ar fi trebuit să admită caracterul problematic al analizei făcute de instanțele italiene, cu atât mai mult cu cât a respins excepția neepuizării căilor interne de atac, invocată de Guvern, atunci când acesta a susținut că petenții nu au invocat în fața instanțelor naționale dreptul lor la libertatea de exprimare.

11. Totuși, având în vedere plângerea petenților, analizată în ansamblu pe baza criteriilor *Stoll* și ținând cont, în particular, de ponderea relativ redusă a interesului general aflat în joc, sunt de acord cu concluziile hotărârii.